

ՔԱՐՈՁԻԶԸ

Քարոզուող կիսապարուն, Արևմտահայոց մէջ, մեր Եկեղեցւոյ կեանքը հրօտասարգացնող մեծագոյն ազդակը իր-րե՛ւ՝ Արմաշը պիտի ներկայանայ պատմու-թեան, անկասկած։

90-900ական թուականներուն, երի-տասարդ, նոր տիպարի վարդապետներու այն հոյերը որ մէկ կամ քանի մը տարին անգամ մը կը հասնէին անկէ՝ Պոլսո, քիչ յետոյ գաւառ միկնելու համար, ամենուն զգացումով, կը կազմէին մեր ազգային կեանքին էն յուսատու եւ միխթարական երեւոյթը, Համարեան ու ժիւմի այն մոյ-լին մէջ։

Ու Մայրենի Եկեղեցւոյ Բն՝ մը էն տառջ՝ նոր կենդանութեամբ կը ժողկէր, նոյն-րական պերճախօսութեան թուրմ դրա-ստնքնեղով կը զարգարուէր։

Վասնզի Արմաշականին համար քարոզ-չութիւնը առաջին գծի հկող իր մտահո-գութիւններէն մին էր, իրաւամբ։

Ու կարելի է ըսել թէ նորաշնչան կրօ-նական բնմաստացութիւն մը շուտով կազ-մուեցաւ ու զարգացաւ այն շրջանին մեր մէջ։

Երկու վարպետներուն՝ Օրմանեան եւ Դուրեան Սրբազաններուն ճարտարախո-սական ոճերը յայտնի կիրպով ձեւ կուտային Արմաշականներու քարոզչական եղանակին։

Վասնզի ամէն բանէ առաջ բնական խօսքի վարպետներ էին երկուքն ալ. թէև տարբեր, նոյն իսկ աստիճան մը հակոտ-նեայ տիպարի բնմաստացութեան, վար-պետներ։

Օրմանեան Սրբազանի պերճախօսու-թիւնը էապէս, եռանդուն քրիստոնէական ջոտագովութեան արուեստի օրինակ մը կը հանդիսանար։

Տրամաբանութեան հրկաթ գոտիներովը իրարու քով ամուր բռնուած, գաղափար-ներու, բառերու մեծազանգուած քարե-րով՝ հաստարեւտ ջանադովական շէնքեր, փաստերու յստակ, պարզ ու ամրակու-կառուցուածքներ էին իր քարոզները, ու-րոնք, իր կարծես եռեփող ձայնին ու շար-

ժուճներուն եռանդովը կիսնք կ'առնէին ու տեղ՝ ունկընդիրներուն մտքին մէջ։

Այլապէս բարձրօրէն որակաւոր խօսք մըն էր Հոգեւոյս Դուրեան Սրբազանինը, Ոսկի բառերու մէջ յայտնուող խորհրդա-սքող զաղափարներու օրորուն, ծփուն, երբեմն դարձգարձիկ շրջաններով հետզ-հետէ բարձրացող ասում մը՝ որ յանկարծ՝ գերադոյն պահու մը ցաթած՝ բանաստեղ-ծական տեսիլքի մը շողիւնովը կ'աստուա-ծափայլէր ու. հրանօրէն կ'ողողէր հոգի-ները։ Կրօնազգած բանաստեղծի պերճա-խօսութիւն մը էապէս. շնորհով գոյացած ու շնորհացօղ։

Օրմանեան Սրբազանի եղանակը աւելի դուրաւ զպրոջ կրնար շինել. Դուրեան Սրբազանինը, բանաստեղծականութեամբ շնորհազարգուած հոգիներէ միայն կրնար ժառանգուիլ. առ ինչու ան՝ բացառապէս վերապրեցաւ անոր մէջ որ միւս կողմէ՝ ի-րերու յատկանշական ու կարծես նախա-խնամական մէկ գոտաւորումովը երուսա-ղէմի Պատիւարքական իր գահուն ալ ժա-ռանգորդը պիտի ըլլար։

Մեր արդի կրօնական պերճախօսու-թեան այդ երկու բեռները իրար կապող գծին զէպի կերպով տեղ կ'առնէր իր կար-գին ան՝ որուն ձայնին, խօսքի կորովի շնչովն առ յաւէտ լուիլը կ'ողջայ այսօր Հայաստանիայց Եկեղեցին։

Կը սիրէր մեր ժողովուրդը ու կը փըն-տուէր Հանգուցեալ Բարգէն Վեհ. Կաթո-ղիկոսին խօսքը, հակառակ որ հրեմնի աւժգնօրէն կը թթուէր ան զինքը։

Անանթեանթ, թէեւ միշտ զրազանօրէն պարկեշտ կերպով յարգարուած — իր լիզ-ուին իրապէս տիրապետող հայկաբանի արտայայտութիւն —, շիտակ զաղափարին — որ անհրաժեշտ ըլլալու չափ պարզ էր գրեթէ միշտ — գացող այդ խօսքը, պիտի ըսէի յայդ շիտակ խօսքը, կը մտնէր կտրուկ ժողովուրդի մտքին. . . մինչև անոր սիր-տը, անոր պարզ սիրտը իրեն ճամբայ բա-նալով հրեմնի։

Օրմանեան Սրբազանի բնմաստացու-թեան տեսակ մը զանգուածայնութիւնը ի-րենին մէջ ալ կար, առանց սակայն սքո-լաստիկ արամասութեան անոր ճարտար խողերուն. Դուրեան Սրբազանի խօսքին գրական տեսն, նուազ ներաչիւս, իրենին

ալ յատկութիւններէն մին էր, առանց սակայն վարպետը յատկանշող բանաստեղծական տեսլացումին. իրբն իրին յատուկ առաքինութիւն, գրական իսկութիւն՝ ռաննանարով միւս կողմէ ոյժ մը, գրիթէ տարբերային՝ որ ինչ ինչ պահերու բարեխաղող կերպով յայտնուած՝ իրբն մեծ մտերմով մը մղուած քամ՝ միտել կուտար զազափարին՝ բազմութիւններու մտքին ու սրտին մէջ:

Եթէ ուզէինք փնտռել իր քարոզութեան իմաստի իսկութիւնը՝ կեանքի գազափարին վրայ հարկ պիտի ըլլար մեղի կանգ առնել, իր քարոզներուն իրենց leit motif կուտար կարելի է ըսել այդ գազափարը: Կեանք-իսկութեան՝ մէկ օրոշ իմացողութիւնը ու արժեարումը լիցուց տրդարեւ միշտ, իրբն անոր գրական կողմը շինող էութիւն՝ ողբացեալ բազմարդիւն եկեղեցականին միտքն ու խօսքը:

Կեանքը իր զանազան մակարդակներով: Կեանք... առօրեայ եւ գործնական. իր քարոզներուն մէջ ժողովուրդի համեստ գոյութեամբը կը հետաքրքրուէր ու զայն կարգաւորել ու ազնուացնել կը նկրտէր միշտ:

Կեանք... ազգային, մտաւոր ու հոգեւոր. կ'զգար անոր մասին թէ այս ժողովուրդին վերին աղջ էութիւնը գոյացած էր և կրնար տեւել ու բեղմնաւորել միայն Հայ Եկեղեցիով ու քրիստոնէութեամբ:

Ու հետեւաբար և վերջապէս՝ կեանք... առօրեային. Սկիւր ժողովուրդին ներկայացնող Հայ կրօնաւորին յայտարարութիւնը՝ «Աս և կեանք... օ գերագոյն խորհուրդը կը ներկայացնէր իրեն համար այն կրօնքին՝ օրուն նուիրակ պաշտօնեան եղաւ ինք»:

Իր քարոզը այսպէս՝ կեանքին քարոզը ուղից ընել:

Բայց աւելին: Իր բոլորանուէր ու աննկուս աշխատողի կեանքը ինքնին, մանաւանդ, ըրաւ իր քարոզը:

Ու բարիք տուաւ այսպէս Հայ ժողովուրդին:

Իր գազափարին անջն անոր թափած արցունքը մեծագոյն ու սրտառուէ՛ վկայութիւնն է ատոր:

Երուսաղեմ

Շ. Ռ. ՊէրՊէրեան

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՏԵՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ

Ն. Ա. Սրբազան Պատրիարք Հայրը, բովանդակ Միաբանութիւնը, առանցք և ամրոյժ ժողովուրդը ամենապատգնի տպաւորութիւն կրեցին այն հեռագրէն՝ օրով վնէ. Տ. Սահակ Կաթողիկոս Յուլիո 7-ին կ'իմացնէր Աթոռակէց Տ. Բարգէն վնէր մտահոգել հրաւնդացումը արեան ռաւաւարութեամբ: Ս. Պատրիարք Հայրը իւկոյն ցաւակցութիւն հեռագրեց, մանրամասնութիւն խնդրելով: Յաջորդ առաւօտուն Մայր Տաճարին մէջ յատուկ աղօթքներ կատարուեցան. — Յուլիոյ ընդհանուր էր արդէն, երբ Յուլիո 9-ի իրիկնաղէտին հասաւ ձերեմի Հայրապետին գումական հեռագիրը. Բարգէն վնէր վախճանած էր նոյն օրը ժամը 8.30-ին: Ամրոյժ Միաբանութիւնը Պատրիարքարան լցեալեցաւ, ուր Ն. Ամենապատուութիւնը ծանրօրէն զգածուած հոգեւով հաղորդեց արտա իրականութիւնը: Խոր կ'զննէր պահը եղաւ այդ վարկեանը ամենուն համար: Ս. Պատրիարքը հազիւ կցեալ ցաւի, յարգանքի և սփոփանքի քանի մը խօսքեր արտասանել: Յաջորդ օրը, Ուրբաթ, հազառակ ներկայ վիճակին հեռուեցով համարողիւ լուրջ դժուարութեանց Ն. Ամենապատուութիւնը խկոյն համարայ ելաւ, ընկերակցութեամբ Աւագ Թարգման Տ. Հայրիկ Վրդ. Ի. զէպի Պէրբաթ, Մեկնեցաւ ժամը 9-ի գնացելով զէպի Հայֆա, ուսկից կառքի արաւաւ ընթացելով փութացներ էր զէպի Պէրբաթ: Ընկերակցութեամբ Տ. Նիկիւ Արքեպիսկոպոսեան, որ քահանայի մը և ժողովականի մը հետ գիմաւարութեան էր եկած, Ն. Ամենապատուութիւնը ուղղակի քացներ էր Անթիլիաս, ի ննար հանգուցեալ վնէրին:

Ինչպէս ազգային բոլոր թերթերը մանրամասն տեղեկացուցին, հրաւնդութիւնը հառաջ եկած էր արեան յանկարծական և բռն թաւաւարումէ մը. հետեանք՝ ըստ ոմանց ատամի գործողութեան, իսկ ըստ շատերու՝ երկխառնութիւնցած խառնարման: Մարդկօրէն կատարուած դարմանումի ամէն միջոցներ և խնամք անցեր էին ապարդիւն, և էէք վնէր յաւանանապէս փակած էր իր աչքերը ոգևարքի դիտակից պայծառութեան մը մէջ, Հաղորդութեան Ս. Խորհուրդն ընդունել և ինչ ինչ գործող համար կարգադրութիւններ ընելէ վերջ. — Յուլիոյ հաւաքութիւնն սկսած է Յուլիո 11-ի Շաբաթ օրը, մարմինին փոխարքութեամբ ի Ս. Պառնաւից եկեղեցին Նոր Մարաշ թաղի, ուր յաջորդ օրը, կիրակի, օժուր կատարուելէ վերջ, անէ՛ ևս փոխադրուած էր Ս. Նշան եկեղեցին Յաջորդ օրը, Իշ., դարձեալ մատուցուած էր յատուկ Ս. Պատարագ, ինքրկայութեան պետական անձերու և համակիր օտարներու մեծ բազմութեան նոյն օրը, ինքնաշարժ զագապակիր կառքով, կիրիկան թեմի սրբազան եպիսկոպոսներու, վարչապետաց քահանայից և բազում յուզարկա-